

FITXA IDENTIFICATIVA**DADES DE L'ASSIGNATURA**

Codi: 47048
Nom: Cooperació al Desenvolupament
Cicle: Màster Universitari Oficial
Crèdits ECTS: 12
Curs acadèmic: 2025-26

TITULACIONS

Titulació	Centre	Curs	Període
2283 - Màster Universitari en Cooperació al Desenvolupament	Facultat de Geografia i Història	1	Primer quadrimestre

MATÈRIES

Titulació	Matèria	Caràcter
2283 - Màster Universitari en Cooperació al Desenvolupament	Cooperación al Desarrollo	OBLIGATÒRIA

COORDINACIÓ

VALERA LOZANO ANTONIO

RESUM**Matèria Polítiques, actors i pràctiques de la cooperació**

Aquesta assignatura analitza la naturalesa de la política de cooperació al desenvolupament tant des d'una perspectiva teòrica com des del pla de la realitat de les pràctiques dels principals actors de la cooperació internacional i nacional. En concret, en aquest curs s'analitzen:

1. conceptes bàsics de la cooperació al desenvolupament
2. els objectius i els instruments de la cooperació
3. la política de cooperació internacional al desenvolupament pràctiques des de les principals institucions internacionals.
4. les característiques més importants de la cooperació al desenvolupament de la Unió Europea.
5. els trets més destacats de la cooperació espanyola.

Matèria Instruments de la Cooperació Internacional

Aquesta assignatura ofereix pautes per a l'estudi i el coneixement dels instruments de la Cooperació Internacional. Brinda una visió de la planificació orientada al procés de desenvolupament, descobreix elements i fonaments de la intervenció a través de projectes, amb una visió crítica. Suggereix un primer acostament a la complexitat conceptual i procedimental de qualsevol projecte d'educació, i proposa una mirada panoràmica a diferents experiències de l'anomenada Educació per al Desenvolupament. I pren distància crítica d'una concepció instrumentalista i tecnocràtica de l'educació en les polítiques públiques de la cooperació internacional.

Matèria Àmbits transversals de la cooperació internacional Drets Humans i Desenvolupament

L'assignatura versa sobre la perspectiva de drets humans en les accions de cooperació al desenvolupament. El seu desenvolupament es realitza en dues sessions. En la primera es planteja el marc teòric de la perspectiva de drets humans en la cooperació al desenvolupament. En la segona es tractarà de veure l'aplicació pràctica d'aquesta perspectiva en projectes concrets.

Gènere i Cooperació al Desenvolupament:

Aquest curs ofereix una introducció al gènere i a la seva perspectiva cultural, clau per entendre les diferents polítiques de desenvolupament econòmic i pràctiques de cooperació. Partint que els conceptes de gènere i el de desenvolupament són construïts socialment i no són neutrals, es prestarà especial atenció a aquelles polítiques que van afectar les relacions de gènere i la posició social de les dones. Així mateix es debatran les respostes i alternatives locals de polítiques d'igualtat.

Salut per al desenvolupament

En el context de la Cooperació per al Desenvolupament, la salut adquireix una gran importància considerada tal com és definida per l'OMS, és a dir "l'estat de complet benestar físic, mental i social, i no només l'absència d'afeccions i malalties", la qual cosa queda reflectida en la seva interrelació amb els ODS. La salut i els Objectius de Desenvolupament Sostenible: "El millorament de la salut és essencial perquè s'avanci cap a l'assoliment dels altres Objectius". La salut també contribueix de manera considerable a diversos altres objectius.

Medi Ambient i desenvolupament

De la mateixa manera que el gènere i l'enfocament de drets humans han de ser presents en les intervencions de cooperació internacional al desenvolupament, també ho ha d'estar l'enfocament mediambiental. Quan parlem de desenvolupament, partim d'un concepte de desenvolupament humà, participatiu i sostenible buscant superar un concepte de desenvolupament com a mer equivalent de desenvolupament econòmic il·limitat en un planeta finit. D'aquesta manera destaquem tres dimensions del desenvolupament: el social, l'econòmic i l'ambiental. Per tant, no és possible parlar de cooperació al desenvolupament sense entendre aquest dins del marc de la sostenibilitat; en la lluita contra la pobresa és fonamental la protecció del medi ambient i per tant evitar els tres grans problemes ambientals actuals: el canvi climàtic, la pèrdua de biodiversitat i la desertització. Cal introduir la perspectiva ambiental en les intervencions de cooperació des d'un estadi inicial i per això necessitem d'un model i eines. Aquest és l'objecte del curs, sense oblidar que l'aplicació de la perspectiva mediambiental no es pot desvincular de l'aplicació de la perspectiva de gènere.

CONEXIMENTS PREVIS

RELACIÓ AMB ALTRES ASSIGNATURES DE LA MATEIXA TITULACIÓ

No s'ha especificat restriccions de matrícula amb altres assignatures del pla d'estudis.

ALTRES TIPUS DE REQUISITS

No se requieren

COMPETÈNCIES / RESULTATS D' APRENENTATGE

-

Aplicar els coneixements teòrics adquirits al llarg del curs en qualsevol treball de recerca o intervenció en matèria de cooperació al desenvolupament.

Aplicar el trabajo en equipo desde la adaptación fluida, el respeto a contextos de interculturalidad y el manejo de grupos multiculturales y comunidades marginales.(ODS 11).

Aplicar l'enfocament del marc lògic, així com altres metodologies existents, en la planificació, seguiment i avaluació de projectes de cooperació al desenvolupament.

Aplicar metodologías y técnicas para el diseño, planificación, gestión y evaluación de intervenciones de desarrollo a nivel de políticas, planes, programas y proyectos.

Aplicar técnicas cuantitativas y cualitativas para el análisis de datos estadísticos empíricamente obtenidos in situ o través de bases de datos.

Aprofundir, des d'una perspectiva crítica, en les estratègies operatives per a la intervenció sobre la qualitat i l'eficàcia de la cooperació al desenvolupament.

Capacitat per a preparar una eixida a terreny (context polític, econòmic, social i cultural), tant en termes d'intervenció/investigació com de seguretat.

Comprender los diferentes contextos, con un carácter integral, y dar respuestas eficaces que promuevan la mejora de la calidad de vida de las personas en el ámbito de la cooperación internacional al desarrollo.

Comprendre aspectes bàsics d'àmbits transversals de la cooperació com: drets humans, salut global, perspectiva de gènere i sostenibilitat ambiental.

Comprendre les implicacions pràctiques i les estratègies del concepte de cooperació al desenvolupament, des d'una perspectiva històrica.

Comunicar coneixements i raons últimes a públics especialitzats i no especialitzats d'una manera clara i sense ambigüitats.

Conèixer aspectes bàsics del capital social, el treball en xarxa i l'economia social i solidària per fomentar iniciatives emprenedores en les societats en desenvolupament.

Conèixer elements bàsics sobre la salut global, les causes de les desigualtats en salut i les situacions de major vulnerabilitat als països en desenvolupament respecte a la salut.

Defensar en públic els resultats dels treballs de recerca en el marc de la cooperació al desenvolupament.

Desarrollar una perspectiva crítica y de carácter multidisciplinar en el diseño de las estrategias operativas sobre la calidad y la eficacia del concepto de cooperación al desarrollo.

Desarrollar un espíritu y actitud de solidaridad y servicio.

Descriure els principis, teories, metodologies i tècniques de disseny, planificació, gestió i avaluació d'intervencions de desenvolupament en polítiques, plans, programes i projectes.

Desenvolupar l'aprenentatge continu i autònom al llarg de la vida.

Distingir els actors clau del sistema de cooperació al desenvolupament a escala nacional i internacional, així com els mecanismes que fan servir.

Entendre les teories alternatives de desenvolupament i els enfocaments postdesenvolupistes que aporten elements de justícia social, ambiental i de DH, així com perspectiva descolonial i de transició.

Explicar les implicacions pràctiques i estratègiques dels conceptes de gènere, feminismes, desenvolupament sostenible i desenvolupament comunitari.

Identificar necessitats i prioritzar accions amb èxit en l'àmbit de la cooperació al desenvolupament.

Insertarse eficazmente en estrategias de cooperación regionales, nacionales e internacionales, liderando y poniendo en marcha con éxito acciones coherentes con un modelo de desarrollo humano sostenible. Incorporar en el diseño de los proyectos de desarrollo las tareas de liderazgo estratégico y de cohesión de los equipos de trabajo en torno a metas comunes orientadas hacia un modelo de desarrollo humano sostenible en cualquier nivel territorial de acuerdo con los ODS en general y con los ODS 16 y 17, en particular.

Integrar conocimientos y formular juicios a partir de consideraciones sociales y éticas, con atención a la accesibilidad de las personas con discapacidad y con perspectiva de género.(ODS5 y ODS10).

Participar en organismos públicos y privados (administraciones, agencias especializadas, ONGD y organizaciones de la sociedad civil, institutos de investigación y ámbito universitario, entidades de la economía social, etc.) de carácter local, nacional e internacional como profesionales o investigadores/as en materia de cooperación al desarrollo. Integrar la gestión de la gobernanza administrativa de carácter multinivel y relacional en los proyectos de desarrollo con una perspectiva territorial, democrática y de ciudadanía global de acuerdo con los ODS en general y, especialmente, con los ODS 16 y 17

Seleccionar i aplicar en totes les seues fases l'enfocament i disseny d'investigació més adequat al problema detectat en el context concret d'intervenció.

Utilizar técnicas avanzadas de búsqueda, organización, sistematización, puesta en valor y evaluación de información en contextos vulnerables y desestructurados necesitados de políticas informadas de desarrollo

DESCRIPCIÓ DE CONTINGUTS

1. Concepte i evolució històrica de la Cooperació al Desenvolupament

Cooperació Bilateral i Multilateral. Cooperació Sud-Sud. Sistema espanyol de cooperació al desenvolupament: Cooperació descentralitzada. Paper CCAA i agents municipals. Les ONGDs i el seu paper com a agents de cooperació al desenvolupament

2. Instruments de la Cooperació Internacional

Introducció als projectes de la Cooperació al Desenvolupament (EML). Altres instruments: suport pressupostari, condonació del deute, SWAP, etc.

3. Àmbits específics de la Cooperació

Salut i Desenvolupament. Educació per al Desenvolupament. Cooperació i Gènere. Drets Humans i desenvolupament. Medi ambient i desenvolupament. Tecnologia per al desenvolupament

VOLUM DE TREBALL (HORES)

ACTIVITATS PRESENCIALS

Activitat	Hores
Tutories	8,00
Teoria	24,00
Seminari	12,00
Pràctiques a l'aula	24,00
Altres activitats	4,00
Total hores	72,00

ACTIVITATS NO PRESENCIALS

Activitat	Hores
Assistència a altres activitats	0,00
Elaboració de treballs individuals o en grup	0,00
Estudi i treball autònom	228,00
Preparació de classes	0,00
Preparació d'activitats d'avaluació	0,00
Resolució de casos pràctics	0,00
Total hores	228,00

METODOLOGIA DOCENT

-Sessions presencials teòriques amb exposició de continguts bàsics del programa.

-Realització de seminaris com espais per a la reflexió, posada en comú i aprofundiment dels continguts ja treballats per l' alumne amb anterioritat a través del seu treball autònom.

-Sessions presencials pràctiques en les quals s' utilitzaran estratègies metodològiques de resolució de problemes, estudi de cas i aprenentatge per projectes per a l' aplicació dels conceptes bàsics prèviament introduïts.

-Ensenyament pràctic a través de visites guiades (sortides de camp).

-Tutories en aula per a la resolució de dubtes i clarificar col·lectivament qüestions d'interès per a tots els alumnes en relació als continguts conceptuals o pràctics, així com el treball que hauran de realitzar de forma autònoma.

AVALUACIÓ

Matèria	Tipus d'avaluació	% Nota
Polítiques, actors i pràctiques	Examen	33%
Instrumentes de la cooperació internacional	Memòria final	33%
	Projecte final	
Àmbits transversals de la cooperació	Examen	33%

- Perquè s'avalui una matèria es requereix una ASSISTÈNCIA MÍNIMA del 80% de les hores lectives que tingui assignades.

- Per superar l'assignatura s'hauran d'aprovar amb un 5 tots els exercicis avaluable.

La còpia o plagi manifest de qualsevol tasca que formi part de l'avaluació suposarà la impossibilitat de superar l'assignatura, sotmetent-se seguidament als procediments disciplinaris oportuns. Tingui's en compte que, d'acord amb l'article 13. d) de l'Estatut de l'Estudiant Universitari (RD 1791/2010, de 30 de desembre), és deure d'un estudiant abstenir-se en la utilització o cooperació en procediments fraudulents en les proves d'avaluació, en els treballs que es realitzin o en documents oficials de la universitat. Davant pràctiques fraudulentes es procedirà segons el que determina el "Protocol d'actuació davant pràctiques fraudulentes a la Universitat de València" (ACGUV 123/2020): <https://www.uv.es/sgeneral/Protocolos/C83sp.pdf>

BIBLIOGRAFIA

Básica

Materia Ámbitos transversales de la cooperación internacional

* *Género y Cooperación al Desarrollo*

- Antolin, Luisa (coord) (2000): Política de dénero y gestión de ONGD. Acsur- Las Segovias.
- Craviotto, Nerea y Antolin, Luisa (coord) (2009): La movilización por la igualdad de género y la eficacia de la ayuda. Madrid: Fundación Carolina, WIDE, AECID.

- Molina, Estafanía y San Miguel, Nava (coord) (2009): Nuevas líneas de investigación en Género y Desarrollo. Colección Cuadernos Solidarios. Madrid: UAM Ediciones.
- Molina, Estafanía y San Miguel, Nava (coord) (2009): Buenas Prácticas en Derechos Humanos de las Mujeres. Colección Cuadernos Solidarios. Madrid: UAM Ediciones.

**Salud y desarrollo*

- Poverty reduction strategy papers: Their significance for health, second synthesis report <http://www.who.int/hdp/en/prsp.pdf>
- Effective aid, better health : Report prepared for the Accra High Level Forum on aid effectiveness, 2-4 September 2008 http://www.who.int/hdp/publications/effectiveaid_betterhealth_en.pdf
- La OMS y los objetivos de desarrollo del milenio <http://www.who.int/mdg/en/> <http://www.who.int/hdp/en/index.html>
- Macroeconomics and Health <http://www.who.int/macrohealth/en/>
- La salud en el desarrollo Humano <http://www.paho.org/Spanish/D/ar2000-2.pdf>

**Medio Ambiente y desarrollo*

- AGUILAR, Luisa (2009): Manual de capacitación en género y medio ambiente, Costa Rica, Unión Internacional para la Conservación de la Naturaleza y el Programa de Naciones Unidas para el Desarrollo.
- BONILLA GARCÍA, Alejandro & GRUAT, J.V. (2003): Protección social, una investigación de la vida para propiciar la justicia social, reducir la pobreza y fomentar el desarrollo sostenible, Ginebra, Organización Internacional del Trabajo.
- IPADE Manual para la integración del medio ambiente en proyectos de desarrollo.
- IPADE Guía de herramientas para la integración del enfoque de género en proyectos de agua y saneamiento.
- KABEER, Naila (1996): Género, desarrollo y capacitación: aumentar la capacitación en el proceso de planificación. En Desarrollo y Diversidad social, Barcelona, Icaria, pp. 18-27.
- Martínez Alier, J. (2004) El ecologismo de los pobres: conflictos ambientales y lenguajes de valoración. Barcelona: Icaria.
- Naredo, J.M. (2006) Raíces económicas del deterioro ecológico y social. Más allá de los dogmas Madrid: Siglo XXI.
- Novo, M. (coord.) (2007) Mujer y medio ambiente: los caminos de la visibilidad. Madrid: Libros de La Catarata.
- Shiva, V. y Mies, M. (1997), Ecofeminismo, Barcelona: Icaria

Raúl de Arriba

- Easterly, W. (2015): La carga del hombre blanco. Debate.

- Sotillo, J. A. (2011): El sistema de cooperación para el desarrollo. Actores, formas y procesos. Ed. Catarata

Complementarias

Materia Políticas, actores y prácticas de la cooperación

- AA.VV. (2011): Renovando el papel de las ONGD. Hacia la Transformación Social. Editorial Plataforma 2015 y más.
- Antuñano, I. (director) (2008): Las ONGD y la cooperación internacional para el desarrollo. Publicaciones de la Universitat de València.
- Antuñano, I. y Revert, X. (editores) (2006): La cooperación al desarrollo de las Universidades Valenciana. Publicaciones de la Universidad de Valencia.
- Generalitat Valenciana, Consellería de Solidaridad y Ciudadanía (2008). Plan director 2008-2011.
- Iglesias-Caruncho, M. (coord.) (2007): Avances y retos en la cooperación española. Fundación Carolina
- Intermon Oxfam (2010): La ayuda del siglo XXI. Reconocer los éxitos, superar los fracasos.
- Ministerio de Asuntos Exteriores y Cooperación (2013): IV Plan director de la cooperación española, 2013-2016.
- Natalia Millán, N.; Santander, G.; Aguirre, P. y Garrido, A. (2012): La coherencia de políticas para el desarrollo en España. Mecanismos, actores y procesos. Editorial Plataforma 2015 y más.
- Social Watch (2012): Políticas coherentes para una ciudadanía global. Social Watch Informe 2011. Editorial Plataforma 2015 y más.
- Unión Europea (2006): Consenso europeo sobre el desarrollo.
- Naciones Unidas (2013): Una nueva alianza mundial: Erradicar la pobreza y transformar. Las economías a través del desarrollo sostenible. Nueva York.

Materia Instrumentos de la Cooperación Internacional

- Argibay, M. Y Celorio, G. (2005): Educación para el Desarrollo. Vitoria Gasteiz-Cooperación Pública Vasca.
- Alboan (2011): El desarrollo alternativo por el que trabajamos. Aprendizaje desde la Experiencia. Bilbao, Alboan.
- CONGDE (s.f.): Educación para el desarrollo. Una estrategia de cooperación imprescindible. Documento policopiado de la CONGDE.
- Martínez Usarralde, M.J. (2011): Sentipensar el Sur. Cooperación al Desarrollo y Educación. Valencia: PATronat Sud-Nord y Servei de Publicacions de la U.V.
- Martínez Usarralde, M.J. (2011): Coordinación del número 17 de la Revista Española de Educación

Comparada: Cooperación al Desarrollo en Educación: alianzas con Educación Comparada desde la perspectiva del Desarrollo. Madrid. UNED-Sociedad Española de Educación Comparada.

- UNESCO ETXEA (2004): Cuaderno de Trabajo de EPd. Bilbao, Unesco Exea.

Materia Ámbitos transversales de la cooperación internacional

**Derechos Humanos y Desarrollo*

- Appleyard, Susan, A Rights Based Approach to Development: GAT the policy documents of the UN, development cooperation agencies and NGOs say, OHCHR Asia-Pacific, Septiembre 2002.
- Asbjørn, Eide. Human Rights in Development and in Development Cooperation, en Forum for Development Studies, nº 1-2, 1994.
- Beauckerk, John, Which Rights?, en revista On Trac del International NGO Training and Research Centre.
- Cheria, Anita y Sriprapha Petcharamesree, Edwin; A Human Rigths Approach to Development. Resource Book, ActionAid, 2004.
- Institute of Development Studies (IDS): Developing rights? Relating discourse to contextand practice, Institute of Development Studies (IDS) bulletin, 2004.
- InterAction, An Introduction to the concept of Rights-Based Approach to Development: a paper for Interaction, Diciembre 2003.
- Guendel, Ludwig, Políticas Públicas y Derechos Humanos, Revista de Ciencias Sociales, Universidad de Costa Rica XXVII, 2002.
- Khoza, Sibonile, The link between development and social and economic rights: Are socioeconomic rights developmental rights?, Socio-Economic Rights Project, CLC, UWC, 2002.
- ODI, What can we do with a rights-based approach to development Briefing Paper, Overseas Development Institute, September 1999.
- Principios de Montreal sobre los Derechos Económicos, Sociales y Culturales de las Mujeres, adoptados por un grupo de expertas en una reunión celebrada del 7 al 10 de diciembre de 2002 en Montreal, Canadá.
- Red-DESC, Las Normas de Naciones Unidas sobre las Responsabilidades de las Empresas en la
- Esfera de los Derechos Humanos: Kit de Información, Red Internacional para los Derechos Económicos, Sociales y Culturales, enero 2005.
- Stewart, Frances and Wang, Michael, Do PRSPs empower poor countries and disempower the World Bank, or

is it the other way around?, QEH Working Paper Series, Working Paper nº 108.

- Urban Jonsson; Human Rights Approach to Development Programing, UNICEF, 2003.

**Género y Cooperación al Desarrollo*

- BELTRÁN, Esteban (2009): Derechos torcidos: tópicos, medias, verdades y mentiras sobre pobreza, política y derechos humanos. Barcelona: Debate.
- BOSERUP, Ester (1993): La mujer y el desarrollo económico. Minerva. Madrid.
- CORNWALL, Andrea (Ed.) (2005): Readings in Gender in Africa. The International African Institute & School of Oriental and African Studies (SOAS), London.
- ESCOBAR, Arturo (1991) Anthropology and the development encounter: the making and marketing of development anthropology. American Ethnologist, 18 (4) pp. 658-682.
- ESTEVA, G. (2000) Desarrollo, en VIOLA, A. (comp.) (2000): Antropología del desarrollo. Teorías y estudios etnográficos en América Latina. Barcelona. Paidós Studio.
- KABEER, Naila (1994): Realidades Trastocadas. Jerarquias de género en el pensamiento del desarrollo, México: Paidos.
- FEIERMAN, Steven (1990): Peasant Intellectuals. Anthropology and History in Tanzania, Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- MOORE, Henrietta L. (1991): Antropología y Feminismo, Ediciones Cátedra, S.A., Madrid. WALDORF, Lee. Camino hacia la igualdad de género, CEDAW, BEIJIN y los Objetivos del Milenio.

**Salud y desarrollo*

- La salud en la cooperación al desarrollo y la acción humanitaria. Informe 2009 (PROSALUS, MDM, MEDICUS MUNDI, 2010)
- <http://www.prosalus.es/uploads/EducaDesar/SaludDesarr/informe%20salud/Informe2009%20completo.pdf>
- SALUD Y DESARROLLO SOSTENIBLE*
- Gro Harlem Brundtland** JUNIO-JULIO 2002 NUMERO 800
- Agua, salud y desarrollo <http://aguasaludydesarrollo.org/exposicion/>
- Agencia Europea para el Desarrollo y Salud (SEGURIDAD ALIMENTARIA) <http://www.aedes.be/services/food/es/default.asp>

**Medio ambiente y desarrollo*

- COBO, Rosa y POSADA, Luisa. El País 15/ 06/06: La Feminización de la pobreza FETE-UGT, ISCOD-UGT y UGT Castilla y León (2009) La participación de las mujeres en la consecución de los Objetivos del Milenio.
- FONDO DE NACIONES UNIDAS PARA LA POBLACIÓN (2008): Estado Mundial de la población. GAGO, Cándida (2007): Atlas de mujeres en el desarrollo del Mundo, Iepala- Instituto de la Mujer, Madrid.
- Herrero, Y. (2006): Ecofeminismo: una propuesta de transformación para un mundo que agoniza, Cuadernos Mujer y Cooperativismo, 8 PUCMTA.
- LONGHURST, Richard (1988): Cash crops, household, food security and nutrition, Institute Development Studies Bulletin N° 19:2, pp. 179-194.
- Natalia Millán, N.; Santander, G.; Aguirre, P. y Garrido, A. (2012): La coherencia de políticas para el desarrollo en España. Mecanismos, actores y procesos. Editorial Plataforma 2015 y más.
- Servet, J.M. (2010): Aide au développement: six décennies de trop dits et de non dits. Revue de la régulation, n° 7.
- Social Watch (2012): Políticas coherentes para una ciudadanía global. Social Watch Informe 2011. Editorial Plataforma 2015 y más.